

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
AI CARRER DE LES RAMELLERES, 16-20
BARCELONA (BARCELONÈS)

Codi MHCB: 142/04

Data intervenció: 28 de juny al 9 de juliol de 2004

Bertha Durà i López
Mataró, Gener del 2007

ÍNDEX

1. FITXA TÈCNICA.....	3
2. INTRODUCCIÓ.....	4
3. ENTORN GEOGRÀFIC I HISTÒRIC.....	5
4. NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIONS ANTERIORS.....	6
5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ.....	20
6. METODOLOGIA.....	21
7. DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS REALITZATS.....	22
8. CONCLUSIONS.....	23
8. BIBLIOGRAFIA.....	24
ANNEXES	
- Repertori estratigràfic.....	31
- Inventari del material arqueològic.....	35
- Documentació fotogràfica.....	36
- Documentació planimètrica.....	39

1.FITXA TÈCNICA

NOM DEL JACIMENT	Carrer de les Ramelleres, 16-20
UBICACIÓ	Ciutat Vella Barcelona
COORDENADES UTM	X: 430581 Y: 4581964 Z: 12,753 m s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	28 de juny al 9 de juliol del 2004
PROMOTOR	ENINTER
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Bertha Durà i López

2. INTRODUCCIÓ

La present memòria recull els resultats del control arqueològic efectuat en el carrer de les Ramelleres núm 16-20, durant els dies 28 de juny al 9 de juliol de 2004 per l'empresa ATICS, S.L. Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric, sota la direcció tècnica i científica de l'arqueòloga Bertha Durà i López amb la supervisió del Museu d'Història de Barcelona de l'Institut de Cultura de Barcelona.

Els treballs d'intervenció arqueològica van estar motivats per la realització d'una fossa al subsòl per a la construcció d'un ascensor a la finca núm 16-20 del carrer Ramelleres.

L'obra s'havia iniciat amb la realització d'una cala de 2 x 1 metre de costat i 1,60 m aproximadament de profunditat¹, en el lloc on s'ha de realitzar el pou per a encabir-hi la caixa de l'ascensor.

La zona afectada per l'actuació s'inclou en una Zona d'Interès Arqueològic, de manera que va ser necessària una inspecció dels treballs realitzats i simultàniament es va portar a terme l'excavació parcial del subsòl amb l'objectiu de documentar les restes patrimonials afectades per l'obra.

¹ Veure Annex Documental: Fig. 1.

3. ENTORN GEOLÒGIC I GEOGRÀFIC

El carrer de les Ramelleres es troba situat a l'extrem septentrional del barri del Raval, limitat a la banda occidental pel Paral·lel, les rondes de Sant Pau i Sant Antoni, i al sud pel passeig Colom.

La ciutat de Barcelona s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km d'amplària, limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord - Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs - Congost -Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano - Balear, dibuixà el que havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis un seguit de turons suau coneguts. El Pla, que des de Collserola baixa suau i regularment, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per a la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar hi ha un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

4. **NOTÍCIES HISTÒRIQUES I INTERVENCIIONS ANTERIORS**

El carrer de les Ramelleres es troba situat a l'extrem septentrional del barri del Raval, un dels darrers sectors del nucli antic de la ciutat que, juntament amb la Rambla, varen començar a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

Les primeres dades relatives a algun tipus d'establiment humà a la zona s'adscriuen al Neolític Antic, tal com ho semblen demostrar les restes arqueològiques trobades a la caserna de Sant Pau del Camp. Aquest barri situat a ponent de la Rambla, va ser durant molts segles un conjunt principalment de caràcter rural d'horts, camins i rieres, i lentament incorporà els carrers que inicialment foren les principals vies de comunicació a la ciutat de Barcelona per la banda de ponent.

El progressiu creixement urbanístic de la ciutat emmurallada obligà ja en època medieval -segle XIII- a construir un altre circuit de muralles que tenia com a límit la Rambla. Aquesta nova línia no inclogué dins els seus murs la futura zona del Raval, però sí que determinà el seu ús i caràcter. En aquest moment s'intentà utilitzar el Raval com a espai per a desplaçar tots aquells oficis o activitats que dins la ciutat emmurallada podien ser desagradables (prostitució, feines sorolloses, hospitals, cases de misericòrdia i de caritat, presons, convents de les noves ordres contrareformistes). De la rellevància que prengué la zona en època medieval n'és testimoni el fet que només un segle més tard -a finals del segle XIV- Barcelona eixampla el seu recinte emmurallat per incloure-hi el Raval.

Entre els segles XV i XVII el barri continua tenint les mateixes funcions que en època medieval, mantenint un baix poblament i nombroses zones desocupades. Amb preferència en aquest sector de la ciutat s'establiren alguns oficis com són terrissaires i carnisers, i s'incrementà el nombre d'edificis destinats als serveis ciutadans i sobretot a les institucions religioses com a resultat de la contrareforma. Bona mostra en són les construccions dedicades a

la beneficència: la Casa de la Convalescència, la Casa dels Infants Orfes, la Casa de la Caritat o el Convent del Bonsuccés.

La zona intervinguda arqueològicament se situa molt a prop de la Casa de la Convalescència, catalogat com a Bé Cultural d'Interès Local, entre els carrers Elisabets, 6 – 14, Ramelleres, 17 i la plaça Vicenç Martorell, s/n. Es tracta d'un conjunt format per l'hospici de la Casa de la Misericòrdia, creada el 1583, la capella del 1693 i l'antic Col·legi de Sant Guillem d'Aquitània del 1587.

L'hospici de la Casa de la Misericòrdia, institució fundada per Diego Pérez de Valdivia el 1583 i posada sota els auspicis del Consell Municipal, és un edifici de notables dimensions, organitzat entorn de dos grans patis allargats, un d'enjardinat, de distribució entre les diferents dependències i accés a l'església, situada tancant un dels costats menors. Deixà de ser hospici durant els anys setanta del segle XX per convertir-se en magatzem. El conjunt reformat el segle XIX, veié transformada la seva façana sud en un grup d'edificis d'habitatges i oficines. L'any 1980 s'estudià la seva profunda remodelació, obra de l'arquitecte Lluís Clotet, continguda en el pla municipal nomenat "Del Liceu al Seminari".

La capella compta amb una sola nau i petites capelles laterals. Entre 1836 i 1868 fou seu de la parròquia de Sant Antoni Abat i la Mare de Déu dels Àngels, i ha patit les conseqüències de ser destinada a magatzem de fustes.

L'antic col·legi fou la seu d'aquesta institució fundada el 1587, i els agustins s'encarregaren de posar en marxa les obres i regentar el conjunt, que consta d'església d'una sola nau i dues capelles a cada banda. L'interior -planta baixa i dos pisos- es troba completament alterat respecte al seu estat primitiu, i disposa d'un petit pati enlloc de claustre. Ha estat seu d'algunes dependències de l'Institut del Teatre. En l'actualitat hi està instal·lat el CIDOB.

Molt a prop d'aquest conjunt arquitectònic es troba un altre Bé d'Interès Local, la Seu del districte 1 (antic Convent del Bonsuccés), a les places del Bonsuccés i de Vicenç Martorell, i el carrer Ramelleres, 2 – 4. Aquesta massissa construcció de pedra de Montjuïc, amb aparença de torre, és en

realitat l'únic cos que resta del convent del Bonsuccés, aixecat a la primera meitat del segle XVII, abandonat pels religiosos el 1835, any en què passà a estotjar dependències militars, i definitivament enderrocat el 1936. El seu solar va esdevenir l'actual plaça Vicenç Martorell. En l'actualitat el cos edificat que queda dempeus és una obra de cinc plantes. Des del 1952 és seu de les dependències municipals del districte de Ciutat Vella, i per aquest motiu darrerament ha estat objecte de noves obres d'adequació.

Cal fer menció especial a l'Hospital de la Santa Creu, que dóna nom al carrer de l'Hospital, i que començà a crear-se el 1401 mitjançant la unificació en un de sol, d'un seguit d'hospitals dependents tant del municipi com de l'església, entre els quals es comptaven l'Hospital d'en Colom, el d'en Guitart, l'Hospital de Messells, la casa de Maternitat de Sant Macià, etc. Sota la protecció reial, la iniciativa es cristal·litza en la fundació de l'Hospital de la Santa Creu.

Haurem d'esperar, però, als segles XVIII i XIX per notar uns canvis importants en el paisatge urbà del barri. S'obren nous carrers i famílies burgeses s'instal·len al barri, portant amb elles les seves indústries, i ocupant les fàbriques i els espais oberts de que disposava el barri. Això provocà l'aparició i el desenvolupament de l'habitatge obrer, el qual té com a conseqüència una notable transformació del teixit urbà. Així doncs, i deixant de banda els grans conjunts religiosos i de beneficència i salut, resten molts pocs exemples d'edificis anteriors a aquesta època.

L'abandonament de les residències senyorials, el trasllat de les indústries a altres llocs de la ciutat o fora d'aquesta, i les diferents onades d'immigració en el decurs del segle XX anaren abocant el Raval cap a la marginalitat que avui dia encara pateix, essent el carrer de l'Hospital, segurament, el més carismàtic del barri del Raval.

Són nombroses les intervencions que s'han dut a terme en aquesta zona, de les quals esmentem aquelles amb una durada i abast espacial remarcables:

A l'*Antic Hospital de la Santa Creu*, l'any 1992 es va excavar totalment la Sala de la Reserva de la Biblioteca de Catalunya i posteriorment es van fer rases i sondejos a la Sala de les Ciències i al Pati del carrer de les Egipcíaques. Aquestes intervencions van permetre documentar les restes de diverses dependències de l'Antic Hospital de la Santa Creu, així com recuperar diversos materials arqueològics. L'estat d'arrasament en el que es trobaven les diferents restes constructives, la poca quantitat de material recuperat, la no aparició de restes anteriors a la construcció de l'Hospital de la Santa Creu, juntament amb les remocions de terra que s'havien realitzat al pati per fer les obres d'infraestructura de la Biblioteca de Catalunya, desaconsellaven fer una excavació en extensió.

Des de l'any 1931 es tenen notícies de l'existència de restes arqueològiques a les immediacions de *Sant Pau del Camp*, quan com a conseqüència d'uns moviments de terres es localitzaren fragments de Terra Sigil·lada Africana A i Terra Sigil·lada Hispànica i una sivella de bronze d'època visigòtica.

Entre els anys 1988 i 1989 es realitzà la primera intervenció sistemàtica, amb l'excavació en extensió dels solars del darrera de l'església de Sant Pau del Camp, per tal d'ubicar-hi un aparcament subterrani. Fins l'any 2001 s'han realitzat un total de vuit intervencions que han posat al descobert restes d'un assentament neolític (V-IV mil·lenni aC), d'un de l'Edat del Bronze (II-I mil·lenni aC), restes d'una vil·la romana alt imperial dels segles I-III dC i per últim, restes d'una necròpolis dels segles VI i V (Artigas i Conesa, 1998, 2001; Fàbregas, 2003; Granados, 1982, 1991; Martín, 2000).

Al *Mercat de Sant Josep, la Boqueria*, l'any 1999 es va dur a terme una intervenció arqueològica que va posar al descobert una sèrie de murs dels segles XVI - XVII corresponents a l'antic convent de Sant Josep, ubicat des del segle XVI en aquesta zona. Així mateix, anterior a aquestes restes, és un edifici del segle XIII molt important a nivell històric degut a l'escassa informació disponible de la zona abans del segle XIV (Fàbregas i Subiranas, 2002).

Durant els mesos d'octubre i novembre de 1999 es va dur a terme una actuació arqueològica a la zona coneguda com *Pla Central del Raval* compresa entre els carrers Sant Jeroni, Sant Antoni de Pàdua, Cadenes i Hospital. En aquesta intervenció es van localitzar restes del Bronze hicial al sud de l'àrea intervinguda així com estructures medievals a partir del segle XV. Al sector nord, el que queda més proper a la plaça d'Emili Vendrell, es van documentar restes romanes i medievals, amb la constatació de l'ocupació i edificació de la zona a partir dels segles XVII i XVIII (Florensa, 2001).

La intervenció arqueològica de l'any 2001 al número 78 del carrer del Carme va posar al descobert part de la façana oest d'un Convent de Monges Mínimes, documentat a partir del segle XVII. Es van excavar un conjunt d'estances del convent que durant el segle XIX estaven destinades a usos agrícoles i ramaders. Així mateix, es van documentar una sèrie de retalls reblerts de ceràmica de mitjans del segle XVII (Casas, 2002).

L'any 2004 es va dur a terme una excavació en extensió de gran part del solar de *l'Illa d'en Robador* on es va poder documentar part de les primeres vivendes del barri del segle XIV, així com de reformes posteriors fins al segle XX. Cal fer especial atenció a un conjunt d'estructures d'hàbitat de l'edat del bronze (Piera, 2004).

També durant l'any 2004 es va dur a terme una intervenció arqueològica a la finca número 45 del carrer Tallers sota la direcció de Consuelo Forés López (Veclus). La intervenció estava motivada per l'aterrament del edifici afectats pel nou projecte d'ubicació de la Universitat de Barcelona. Aquest projecte afectava part de la finca esmentada, per la qual cosa es decidí realitzar quatre sondejos.

L'excavació va posar en evidència l'existència d'estructures i estrats que podien relacionar-se amb la producció de terrissa. Així doncs, es van documentar dipòsits, envans, enrajolats, nivells de farciment amb abocaments de ceràmica, nivells amb cendres i fragments d'argila cremada. La cronologia de les restes avarca un ventall que va des de finals del segle XX fins al segle

XV (d'aquest període, el més antic documentat, no es va localitzar cap estructura, només un nivell de rebliment amb material de l'època).

Consideracions sobre la muralla de Barcelona

Cal fer esment a aspectes cronològics i a qüestions referents a les circumstàncies de l'edificació de la muralla medieval atès que la situació de la present intervenció arqueològica permet la possibilitat de localitzar restes d'aquesta construcció.

El recinte urbà barceloní en el segle XIII, limitat per les antigues muralles romanes, es trobava extensament superpoblat. Des de mitjans del segle XI i fins a finals del segle XIII, Barcelona inicia un etapa de creixement urbà a extramurs, al *suburbium*. Fou un procés afavorit per la corona i dut a terme amb iniciativa privada i es manifestà primerament en forma de viles noves a l'entorn dels camins que s'iniciaven des de les quatre portes obertes al recinte fortificat, i més tard amb l'ocupació d'espais intermedis, sense planificació urbanística i separats de l'*urbs* per rieres i boscos.

La integració física entre la ciutat de dins i les viles de fora, comença a mitjans del segle XIII amb la versatilitat funcional de les muralles romanes: les torres s'aprofiten com a habitacle, i les parets s'utilitzen per a la construcció d'edificis públics, aixecats de forma gradual i que haurien anat protegint la ciutat.

A mitjans del segle XIII la ciutat ocupava unes 250 hectàrees i tenia una població que superava els 30.000 habitants, dedicats preferentment al comerç, la navegació i la producció artesana, encara que no n'eren absents l'agricultura i la ramaderia.

El creixement urbà augmentà les necessitats defensives de la ciutat, fet que obligà a Jaume I el 1260, a alçar una cercle més ampli de muralles. La construcció del nou recinte emmurallat s'inicià a la segona meitat de la centúria, molt possiblement a l'estil d'una "vila closa", que marcaria un punt d'inflexió cap a unes fortificacions estables, però no és fins el 1285, amb Pere el Gran i en

plena confrontació amb França, que es pot parlar d'una política de construcció d'un clos unitari.

La nova muralla tenia com a finalitat principal protegir els nuclis urbans que havien crescut a voltant de la col·legiata de Santa Anna, el cenobi de Sant Pere de Puel·les i de les esglésies de Santa Maria del Mar i Santa Maria del Pi.

La muralla, a més de salvaguardar la ciutat de Barcelona dels enemics, va servir per protegir-la de les riuades d'aigua. Feia les funcions de col·lector de les rieres que hi incidien, provinents de la vall que s'estenia al nord, impedit que les inundacions vessessin cap al tàlveg interior. Tot i això, es documenten greus problemes de drenatge de les clavegueres i dues grans inundacions que provocaren greus destrosses en alguns portals i panys de muralla. El tram de muralla de la Rambla, fou construït damunt l'eminència formada per la llera alta de la riera d'en Malla i el relleu enlairat en facilitava la defensa. Aquí les muralles actuaven de dic de contenció del corrent d'aigua que baixava pel costat de llevant i que funcionà durant un temps com a fossat. El costat de llevant, des del Portal Nou fins a mar, igualment fou aixecat damunt l'arenys elevat format per les rieres que baixaven per aquest indret.

El traçat de la muralla no es coneix amb certesa ja que no s'han trobat restes d'aquesta, malgrat que es pensa que ha quedat fossilitzada en el traçat d'alguns carrers de circumval·lació del barri de Ciutat Vella. Tot i així, tenim constància d'alguns dels seus portals a través de la documentació escrita; en alguns casos localitzats amb força precisió, tot i que no s'han trobat restes materials. Aquests són: Portal del Pont d'en Campderà, de la Boqueria, Pou d'en Marganta, el de Berenguer de Vilar-Joan, de Framenors o de la Drassana i carrer del Born (documentats el 1255); el de Porta Ferrissa, els portals del Ferro o de Santa Anna, dit també dels Bergants, i el de Jonqueres, (documentats a partir del 1260); Portal Nou (documentat el 1293).² Aquesta documentació indica que molt possiblement el traçat de la muralla quedaria situat entre l'actual Rambla com a límit occidental, la plaça Catalunya, plaça

² ARRANZ HERRERO, M. (2003), *La Rambla de Barcelona. Estudi d'Història Urbana*. Col·lecció Camí Reial, núm. 22,- R. Dalmau (ed).

Urquinaona, carrer Trafalgar, i l'Arc de Triomf com a límit septentrional, i finalment el Passeig de Lluís Companys com a límit oriental.

En aquests moments la Rambla dividia dues parts ben diferenciades de la ciutat, per una banda la ciutat *intramurs* es converteix en el centre de poder del govern municipal, mentre que a ponent de la Rambla ens trobem amb una zona tradicionalment d'horts, camins i rieres que coneixem com el Raval. En aquesta zona també s'hi instal·laren les institucions pròpies dels suburbis com hospitals, presons, hospicis i convents.

La construcció de la nova muralla es va haver de cenyir als edificis i camins ja existents en l'àrea d'extramurs. De la mateixa manera, la muralla va repercutir en l'organització del parcel·lari i va contribuir a configurar la trama viària, establint els nous accessos a la ciutat.

La localització dels cinc portals corresponia a la intersecció d'una vella i transitada via amb la nova muralla: el portal de Santa Anna donava pas al camí de Sarrià i Esplugues; el de la Boqueria, al camí del Llobregat, del qual naixien molts camins que unien Barcelona amb la Catalunya central i occidental; i els tres portals corresponien a vies que connectaven la ciutat amb diferents indrets del Pla de Montjuïc”³

Els portals van actuar com a punts d'atracció i confluència de camins i carrers, els quals en alguns casos van modificar el seu traçat per tal d'afluir-hi. I els murs determinaren que al llarg de la seva cara exterior es formés un vall i una àmplia franja de terreny sense construccions i sense arbrat; i pel seu costat intern van ser un factor dissuasiu per a l'obertura de noves vies, per bé que van generar un camí de ronda -el carrer de la Muralla Vella-, del qual només arrencaven alguns carrerons sense sortida.

³ AADD, (2004), *Abajo las Murallas!!! 150 Anys de l'Enderroc de les Muralles de Barcelona*, Museu d'Història de la Ciutat, p. 54.

La fisonomia de la muralla és encara avui dia un tema escassament conegut. Sabem però, que el segon recinte defensiu fou aixecat amb pedres que provenien de la propera muntanya de Montjuïc, formant un circuit tancat molt més ampli que l'anterior. Els murs es van aixecar amb un doble full de parament i omplint l'espai interior amb la terra que s'extreia del vall. En els murs s'hi obrien un seguit de sageteres i presentaven un coronament fet amb merlets i matacans. El parament de la muralla es veia reforçat per un seguit de torres, situades cada vint brases, part de les quals estaven flanquejant els portals d'entrada a la ciutat; i als seus peus s'hi obria el fossat, sovint ple d'aigua estancada.

Pel primer tram de muralla construït, el de la Rambla, les fonts parlen de l'existència de torres de planta poligonal. Malauradament desconeixem la tipologia de les posteriors, que poden ser semicirculars, quadrades, etc.

És difícil proporcionar una cronologia fiable per a la construcció d'aquest segon recinte tot i que, a grans trets, els autors coincideixen en situar-lo a finals del segle XIII i inicis del segle XIV.

Els primers decennis del segle XIV a Barcelona foren de certa expansió econòmica i demogràfica, aquest fet motivà la realització d'una ambiciosa política d'obres públiques que tendí a millorar els aspectes defensius de la ciutat. L'objectiu era afavorir el creixement de la població, incrementar la riquesa de la ciutat, enfortint així el poder del govern municipal i del sobirà.

El 1357, durant el regnat de Pere el Cerimoniós, es va emprendre la construcció d'un nou recinte fortificat que havia d'encerclar el sector oest de la ciutat. Es tractà d'un projecte d'iniciativa pública, promogut pel Consell de Cent, que es va executar amb iniciativa privada a través d'un sistema de subhastes en el que els diversos trams del vall que s'havia d'excavar eren contractats a constructors privats.

El 1368, el Consell de Cent va demanar a la ciutadania de Barcelona la seva col·laboració en les tasques de construcció de la muralla. Els habitants del barri del Carme al Raval, que també havien estat requerits, van demanar als

consellers que el seu barri fos inclòs en el perímetre defensiu. Aquest fet va propiciar l'ampliació del perímetre i la preparació d'un projecte específic. El projecte es va elaborar el 1369 (Arxiu Històric de la Ciutat).

D'aquesta manera, la monarquia i el Consell de Cent tractaven de transformar en sòl urbà un espai encara predominantment agrari (horts, vinyes, camps de cereals), encara que en destacava l'existència d'un bon nombre d'edificacions particulars i religioses i d'una embrionària xarxa de carrers i camins que havien de facilitar el procés.

El projecte del 1369 detalla les distàncies entre els diferents punts i es concreten quatre portals. Definia un arc que s'iniciava al capdamunt de la Rambla, pujant per l'actual carrer Pelai i arribava fins gairebé la plaça Universitat. Des d'aquí girava i baixava fins a la confluència del carrer del Carme amb Riera Alta, creuava fins el carrer Hospital i penetrava a les hortes de Sant Pau entre els carrers Cadena i Robadors. Des d'aquest darrer extrem, tornava a girar per encarar-se a la Rambla, per anar a entregar dues torres més avall del portal de la Boqueria".⁴

El document no precisa les característiques materials de la muralla. El perímetre emmurallat comptava amb 6.240 metres amb una extensió de 218 hectàrees, de les quals dues cinquenes parts corresponen al Raval

Fruit de l'emmurallament, el Raval es convertí en una zona nova apta per a la seva urbanització amb l'assentament de gran part de la població organitzada al voltant de tres eixos principals: els carrers Tallers, Carme i Hospital. La construcció d'aquesta nova muralla va comportar que el tram de la muralla de la Rambla quedés com una línia divisòria dins el nou perímetre de la murada, fet que mostra la voluntat de mantenir el Raval com a àrea suburbana.

Així el 1377 es construïren els trams que porten del capdamunt de la Rambla per l'actual carrer Pelai, les rondes de Sant Antoni i Sant Pau, la part baixa del Paral·lel, i més tard les Drassanes.

⁴ AADD, *Abajo las Murallas!!! 150 Anys de l'Enderroc de les Muralles de Barcelona*, Museu d'Història de la Ciutat, p. 62.

Es coneix amb certesa que el 1390, el perímetre estava completament definit, tot i que la seva construcció es perllongà fins a les darreries del segle XVII. A causa de diversos episodis com el de la Pesta Negra (1348) i les dificultats econòmiques de finals del segle XIV i inicis del XV, es produí una desacceleració en el creixement de la ciutat. La crisi del segle XV provocada per la guerra civil, la deserció de l'estament empresarial i una disminució de bona part dels mercats exteriors i de la marina mercant, i la pèrdua de la capitalitat política arran de la unió de les corones d'Aragó i Castella, van provocar que Barcelona entrés en una llarga etapa de decadència.

D'aquest tercer recinte emmurallat, s'han identificat alguns trams de diversa entitat i representativitat a partir d'excavacions arqueològiques realitzades darrerament.

Aquestes investigacions han posat de manifest que l'estructura de la muralla del segle XIV presenta la típica base atalussada tant freqüent a la baixa edat mitjana. La cara externa de la muralla és feta a base de carreus de mida mitjana (20x30x30 cm), mentre que la cara interna i el farciment són compostos per morter de calç barrejat amb pedres de Montjuïc sense escairar.

Els trams de muralla datats al segle XV, presenten un parament de murs construïts a base de pedra de fil, és a dir, aquella pedra tallada d'una manera regular, ben escairada, que permetia fer filades contínues⁵. En algunes parts de la cara externa es poden observar les restes d'un recobriment ataronjat, producte de l'aplicació d'òxid de ferro. Aquesta pàtina té funcions pràctiques i estètiques.

En relació amb les torres, cal dir que de moment "es coneixen dues tipologies, torres de planta quadrada (Drassanes, s XIV) i torres de planta semicircular (C/ Pelai i C/ de les Flors, s XV)."⁶

⁵ J. AINAUD DE LASARTE, 1994, extret de Conejo, 2002, p. 239

⁶ ARRANZ HERRERO, M. (2003), *La Rambla de Barcelona. Estudi d'Història Urbana*, Col·lecció Camí Reial, núm. 22. R. Dalmau (ed), p. 63

En el segle XVII les noves tendències defensives, com l'ús de la pólvora i altres progressos de l'artilleria, van obligar a reformar part de la muralla existent; donant lloc a la substitució dels antics merlets, la menor elevació dels llenços de la muralla, el seu reforçament mitjançant terraplens i la construcció d'un seguit de baluards situats al llarg del circuit defensiu d'època medieval. El baluard que podria ser documentat en el tram de la present intervenció és el situat davant el carrer Pelai, anomenat a la documentació antiga Baluard de Canaletes, dels Estudis o de Sant Nicolau, que sabem que es va bastir un cop acabada la Guerra dels Segadors (1652); el resultat de la qual fou el privilegi militar de la ciutat concentrat a mans de l'Estat central, que va promoure el reforç de la muralla amb la construcció de més baluards, entre els anys 1672 i 1675.

A final del segle XVIII, les muralles de La Rambla es començaren a enderrocar per urbanitzar definitivament el carrer i dur-hi a terme el passeig que donarà lloc a l'actual Rambla. Ja en el segle XIX, l'any 1843, es va enderrocar l'edifici dels Estudis Generals, situat al capdamunt del passeig on, quatre anys més tard, es va obrir el portal d'Isabel II (Cirici, 1985). L'any 1854 es va acabar d'enderrocar la resta del recinte defensiu. Aquest, havia esdevingut un problema higiènic que impossibilitava el creixement de la ciutat, que s'havia quedat petita pel nombre d'habitants que hi residien. La població de Barcelona al segon quart del segle XIX experimenta un creixement demogràfic molt important, en estreta relació amb el procés d'industrialització, sobretot del sector tèxtil. Un cop destruïda la muralla (l'única part de muralla que avui en dia encara es conserva és la de Les Drassanes) es van presentar a concurs un seguit de projectes urbanístics per crear el que més tard s'anomenarà l'Eixample (García Espuche, 1986). Com a resultat, l'enderroc de les muralles de Barcelona originà una ronda de circumval·lació que dibuixa una ziga-zaga amb vèrtexs allà on es trobaven els baluards de la muralla.

Es coneix la fenomenologia material de la zona a través de successives intervencions arqueològiques. El 1994 les obres de remodelació del tram del ferrocarril metropolità de Barcelona van donar lloc a una intervenció arqueològica a la Plaça Universitat, Ronda Universitat i Ronda Sant Antoni,

amb una prolongació als carrers Pelai i Tallers (Bacaria, 1994). Es va documentar un dels segments del sector nord-est de la muralla de la ciutat, d'època baix medieval, i les restes d'un dels baluards de la tercera línia de muralla, el *baluard dels Tallers*, construït el 1697, i enderrocat el 1856 amb la resta de la muralla.

L'any 2000 una intervenció al carrer Pelai va posar al descobert un tram de muralla i una estructura de planta circular, interpretada com la sisena torre de la fortificació situada entre el Portal de l'Àngel i el portal de Tallers (Fàbregas, 2000). També al carrer Pelai, el mes de febrer del 2002, es va documentar un altre tram de la mateixa muralla, a més d'una torre circular, que es podria relacionar, segons els directors de la intervenció, amb una de les torres que guardaven l'entrada a la ciutat per la porta de Canaletes. Igualment aparegué el talús de la muralla.

Entre els mesos de gener i març de l'any 2002 s'intervingué a la Plaça de Catalunya i al carrer Fontanella, on es van documentar dos trams de murs d'època medieval, interpretats com a part de les restes de fonamentació de dues torres associades al llenç de muralla aixecada a mitjans del segle XIV. Es va documentar també, davant del portal de l'Àngel, les restes d'un tram de mur identificat com un dels baluards defensius -bastit el 1652, un cop acabada la Guerra dels Segadors- amb una estructura de característiques similars al baluard dels Tallers. També es varen identificar les restes d'un altre element d'aparell constructiu similar a l'identificat com a baluard, malgrat que la ubicació d'aquest no queda reflectida en la documentació històrica (Suau, 2002). Una segona intervenció a la capçalera del carrer Portal de l'Àngel va posar al descobert les restes d'una construcció possiblement relacionada amb la muralla medieval o moderna del sector (Medina, 2002).

Finalment, al mateix any es realitzà una actuació a la Ronda de Sant Pau (Sales, 2002). Aquesta possibilità la localització d'un tram muralla, que amida 16 m de llarg i 2,20 m d'amplada. Aquest tram de muralla aflorava a pocs cm. de l'actual nivell de circulació i baixava fins a una cota mínima de 6,5

m, tot i que per motius de seguretat no es va poder arribar al nivell final de fonamentació.

5. MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Aquesta intervenció arqueològica preventiva s'ha realitzat al carrer de les Ramelleres núm 16-20, situat al districte de Ciutat Vella.

Les tasques arqueològiques previstes consistiren en el seguiment de la realització d'una cala 2 x 1 m de costat i 1,60 m aproximadament de profunditat, en el lloc on s'ha de realitzar el pou per a encabir-hi la caixa de l'ascensor.

Es va considerar de vital importància dur a terme un seguiment dels treballs, ja que l'indret on es realitzaren les obres forma part d'una zona d'alt valor històric i arqueològic. Per aquests motius es va creure necessari realitzar un control preventiu per tal de localitzar i documentar les possibles restes arqueològiques i els nivells estratigràfics que s'haguessin pogut conservar a la zona intervinguda.

La intervenció arqueològica derivada d'aquestes obres i destinada a documentar les possibles restes arqueològiques conservades ha estat encarregada a l'empresa d'arqueologia ATICS S.L., sota la direcció tècnica de l'arqueòloga Bertha Durà i López amb la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona.

El control arqueològic estava motivat per:

1. Trobar-se dins una de les zones pertanyent a l'ager de la ciutat romana.
2. Pel carrer dels Tallers passa una de les vies de comunicació de la ciutat des de temps històrics.
3. Forma part d'una de les àrees d'ampliació de la ciutat medieval.

6. METODOLOGIA

La intervenció arqueològica ha consistit en el control de l'obertura d'una rasa per tal de detectar possibles restes arqueològiques i els nivells estratigràfics conservats, per això es va escollir la metodologia sistemàtica basada en el mètode de registre de E. C. Harris i A. Carandini (Harris, 1991; Carandini, 1997), essent aquesta adaptada a les característiques de l'obra.

El mètode proposat tracta de registrar els elements construïts i estrats que s'identifiquen (tant els que es conserven en alçat com els que es descobreixen en el subsòl), realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d' "Unitat Estratigràfica" (UE) que individualitza els uns dels altres. Cada UE es registra en una fitxa on s'indica: la ubicació del jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona. Aquest mètode es complementa amb el material gràfic que està compost per les plantes i les seccions. Finalment inclou el material fotogràfic, imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats i les restes documentades.

El sistema de treball utilitzat va ser l'habitual en aquest tipus d'intervencions, efectuat de forma manual. Per extreure el paviment i el ciment que existia es va necessitar d'un martell pneumàtic.

La cala mesurava 2 x 1 m de costat i 1,60 m de profunditat aproximadament. Just on es col·loca l'ascensor correspon al celobert del bloc de vivendes del carrer de les Ramelleres núm 16-20 de Barcelona.

7. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES

Els treballs constructius per la realització del fossat d'un ascensor al carrer de les Ramelleres 16-20 de Ciutat Vella, concretament al barri del Raval, es va realitzar entre el dia 28 de juny al 9 de juliol de 2004.

Concretament, la cala amida de 2 x 1 m de costat per encabir l'ascensor amb una profunditat de 1,60 m aproximadament. Just on es col·loca l'ascensor correspon al celobert del bloc de vivendes del carrer de les Ramelleres núm 16-20 de Barcelona. Es tractava d'un petit pati amb paviment de ciment, on anaven a desguassar tots les aigües pluvials i fecals de l'edifici, per la qual cosa, es suposava que trobaríem una arqueta.

Per extreure el paviment actual de lloses amb preparació de formigó de l'entrada de la finca (UE 101), es va necessitar la utilització d'un martell pneumàtic. Un cop extret el paviment, es varen documentar les UE 102 i 103 que corresponien a formigó, maons i runa, era un nivell en què es localitzaven els serveis actuals de la finca. Existien les restes de l'antiga canalització de l'aigua feta en maons (UE 104)

Per sota existia l'estrat UE 105 compost per un nivell de sorres, maons i runa constructiva i l'UE 106. Aquesta unitat estratigràfica estava composta per un nivell d'argiles vermelles amb presència de fragments de maons, carbons i taques de morter amb presència de material ceràmic.

Finalment es va documentar l'UE 107, composta per un estrat d'argiles vermelles més netes i compactes respecte de la UE 106 (encara que es manté la presència de taques de morter i carbons), s'ha documentat material ceràmic.

Així doncs, s'ha pogut constatar l'estratigrafia existent en aquest indret, però no s'ha pogut documentar cap vestigi arqueològic durant l'obra constructiva de l'ascensor.

8. CONCLUSIONS

La intervenció arqueològica realitzada al carrer de les Ramelleres núm 16-20 de Ciutat Vella (Barcelona), motivada per la instal·lació d'un fossat per encabir un ascensor a l'edifici⁷, va estar destinada a descobrir i documentar les possibles restes arqueològiques i els nivells estratigràfics que s'haguessin pogut conservar a la zona intervinguda.

Els resultats d'aquesta intervenció arqueològica han estat negatius. La inexistència d'algun vestigi arqueològic en aquest emplaçament, ubicat dins del carrer de les Ramelleres, zona d'alt risc arqueològic i de gran importància històrica per la ciutat de Barcelona, és deguda sobretot a les mateixes característiques de la intervenció (fossat de 2 x 1 m de costat i 1,60 m aproximadament de profunditat). De totes maneres s'ha pogut documentar l'estratigrafia de l'indret. La cota inicial sobre el nivell de mar de la finca es situa a 12,753 m s n m, on s'ha aprofundit fins a 11,453 m s n m.

Així doncs, es pot concloure que la intervenció arqueològica ha tingut resultats negatius, ja que no només no han aparegut estructures dignes d'interès des d'un punt de vista arqueològic, sinó que el material arqueològic recuperat (material ceràmic) no ens aporta més informació que la de constatar els treballs d'anivellament que es van dur a terme per a la construcció de l'edifici, donat que la UE 106 es tracta d'un estrat molt heterogeni on es van recollir elements ceràmics de diferents cronologies⁸.

En qualsevol cas, però, cal no descartar la possibilitat que hi hagi restes arqueològiques a la zona intervinguda en un nivell inferior a la cota màxima a què s'ha arribat en la present intervenció, per a l'obtenció de resultats que poguessin ésser més profitosos a l'hora de respondre els interrogants plantejats al voltant del poblament i de l'urbanisme de l'àrea al llarg de la història.

⁷ L'edifici va ser construït a l'any 1863. El plànol de l'edifici fou creat l'any 1862. Veure Annex Documental: Fig. 2.

⁸ El material ceràmic recuperat abarcava des de ceràmica medieval, verd i morat i reflex metàl·lic de producció catalana, fins a ceràmica popular vidrada d'època contemporània.

9. **BIBLIOGRAFIA**

- AADD, (1993), "Intervencions a Barcino (1982-1989)" a *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana, Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona.
- AADD, (2004), *Abajo las Murallas!!! 150 Anys de l'Enderroc de les Muralles de Barcelona*, Museu d'Història de la Ciutat.
- ALBERCH, R., CABALLÉ, F. (2001), *Història de Barcelona. La ciutat a través del temps. Cartografia històrica. Índex general*, Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- ALGARRA, V. M. (2003), "Llançar lo pahiment de rajola. Pavimentos cerámicos de los siglos XIV al XVII en Valencia a la luz de la documentación escrita y las representaciones pictóricas", *Arqueología del pavimento cerámico desde la Edad Media al siglo XIX*, Actes del seminari de Manises celebrat el desembre del 1997, Asociación de Ceramología, Alacant, pp. 13-65.
- ARRANZ HERRERO, M. (2003), *La Rambla de Barcelona. Estudi d'Història Urbana*. Col·lecció Camí Real, núm. 22, R. Dalmau, Barcelona.
- ARTIGUES i CONESA, P. LL. (1998), *Memòria de la intervenció arqueològica al solar comprès entre els carrers de Sant Pau, Reina Amàlia, Hort de la Bomba i de les Carretes al Raval (Barcelona, Barcelonès)*, Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.
- ARTIGUES I CONESA, P. LL. (2001), *Memòria dels resultats obtinguts en l'excavació arqueològica al jaciment de Sant Pau, cantonada amb Reina Amàlia i C/ Carretes (Barcelona, Barcelonès)*, Arxiu del Servei

d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.

- BACARIA, Albert (1994): *Informe - Memòria del seguiment arqueològic de la Plaça Universitat de Barcelona*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona, Barcelona, Informe inèdit.
- BELTRÁN, J. (1998), "Tipologia de la producció barcelonina de ceràmica comuna baix medieval: una proposta de sistematització, a PADILLA, J., VILA, J. (Coords.), *Ceràmica medieval i postmedieval : circuits, productius i seqüències culturals. Monografies d'Arqueologia Medieval i Postmedieval*, 4: 177-204, Universitat de Barcelona, Barcelona.
- BLESÀ i CAPELLA, M. (2002), *Memòria d'intervenció del control arqueològic al carrer de Ramelleres, 17*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.
- CARANDINI, A. (1997), *Historia de la tierra. Manual de excavación arqueológica*, Crítica, Barcelona.
- CASAS, J. (2002), "Intervenció arqueològica a l'Escola Milà i Fontanals al carrer del Carme, 78 de Barcelona" a *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, abril 2002.
- CERDÀ, J. A. (2001), *La ceràmica catalana del segle XVII trobada a la Plaça Gran (Mataró)*, Associació Catalana de Ceràmica Decorada i Terrissa, Barcelona.
- CIRICI, A. (1975), *Barcelona pam a pam*, Ed. Teide, Barcelona.
- CLARAMUNT, S. (1984), "La formació del Raval de la Rambla". A: *El Pla de Barcelona i la seva història. Actes del I Congrés d'història del Pla de*

Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12 i 13 de novembre de 1982, La Magrana, Barcelona, pp. 183-203.

- CONEJO, A. (2002), *Assistència i hospitalitat a l'edat mitjana. L'arquitectura dels hospitals catalans: del gòtic al primer renaixement*, Tesi doctoral inèdita. Universitat de Barcelona.
- DURAN I SANPERE, A. 1972: "La ciutat al llarg de les seves muralles. Viatge entorn de la darrera muralla", *Barcelona i la seva Història, vol. I*. Barcelona.
- FÀBREGAS i ESPADALER, M. (2003), *Memòria tècnica de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada al carrer Carretes, cantonada amb el carrer Sant Pau (Barcelona, novembre de 2000)*, Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.
- FÀBREGAS, M. (2000), *Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència al C/ Pelai (Barcelona)*, Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.
- FÀBREGAS, M. i SUBIRANAS, C. (2002), "Intervenció arqueològica al Mercat de Sant Josep, la Boqueria (Barcelona)" a *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sant Cugat del Vallès, abril 2002.
- FLORENSA FERRER, A. (1962), "Evolución de Barcelona en la Baja Edad Media". *Cuadernos de arqueología e historia de la ciudad*, III, Barcelona.
- FLORENSA, F. (2001), *Memòria arqueològica de la intervenció realitzada al Pla Central del Raval (Barcelona)*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.

- GARCÍA ESPUCHE, A., GUÀRDIA, M. (1992), “Estructura urbana”, *Història de Barcelona. Volum 5. El desplegament de la ciutat manufacturera (1714-1833)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, pp. 45-107.
- GRANADOS, O. (1982), “ El pla de Barcelona i la seva Història” a Actes del 1er Congrés d’Història del Pla de Barcelona. Institut Municipal d’Història, Barcelona.
- GRANADOS, O. (1991), “Estructura urbana de la ciutat romana”, *Història de Barcelona. Volum 1*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- GRAU, R. (1997), “Consideracions històriques sobre el centre de Barcelona”, AADD, *Els barris de Barcelona. Volum I. Ciutat Vella i Eixample*, Enciclopèdia Catalana, pp. 33-56.
- GUÀRDIA, M, i GARCIA ESPUCHE, A. (1992), “Consolidació d’una estructura urbana; 1300-1516”, *Història de Barcelona. Volum 3: La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, pp. 35-72.
- HARRIS, E.C. (1991), *Principios de estratigrafía arqueológica*, Crítica, Barcelona.
- HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. (2000), “Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques”. A *1er Congrés d’arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval, Igualada, pp. 16-23.
- HUERTAS, J.; RODRÍGUEZ, M. (2000), “Muralla medieval de Barcelona: Darreres intervencions arqueològiques”. A *1er Congrés d’arqueologia medieval i moderna a Catalunya. Actes*. Associació Catalana per a la Recerca en Arqueologia Medieval, Igualada, pp. 16-23.

- LLORENS, J. (1989), *Ceràmica catalana de reflex metàl·lic: segles XV al XVII*, F. Llorens S. A., Barcelona.
- MAESE FIDALGO, X. (2003), *Memòria d'intervenció del control arqueològic al carrer d'Elisabets, 2-4 / Doctor Dou, 19*. Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.
- MARTÍN i OLIVERAS, A. (2000), *Informe preliminar de seguiment i prospecció arqueològica a l'entorn del jaciment de Sant Pau del Camp (Barcelona - El Barcelonès)*, Informe inèdit.
- MEDINA, E. (2002), *Memòria de la intervenció arqueològica a l'Avinguda Portal de l'Àngel, 42-44 (Barcelona)*, Arxiu del Servei d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, Ajuntament de Barcelona, Memòria inèdita.
- NAVAS, T. (2003), "Apunts sobre l'origen de la xarxa viària moderna en el territori de Barcelona", *Quaderns d'Història de l'Enginyeria*, vol. V, Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona, pp. 247-259.
- OLMÉ I GUILERA, J. (1993), "Les rieres del pla de Barcelona a mitjan segle XIX", *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*, Barcelona, 2: 399-408.
- PIERA, J. (2004), *Primer informe preliminar de la intervenció arqueològica a l'Illa d'en Robador: C/ Robador, Sant Rafel, Sant Josep Oriol i Sadurní. Ciutat vella*, Barcelona, Informe inèdit.
- PIERA, J. (2004), *Segon informe preliminar de la intervenció arqueològica a l'Illa d'en Robador: C/ Robador, Sant Rafel, Sant Josep Oriol i Sadurní. Ciutat vella*, Barcelona, Informe inèdit.

- PLADEVALL, A. (1982), "Barcelona i el Barcelonès", a *Gran geografia comarcal de Catalunya*. Volum 8: *El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Obra dirigida per Carreras i Martí, J., Enciclopèdia Catalana, Barcelona, pp. 11-14.
- RIBA I ARDERIU, O. (1993), "Assaig sobre la geomorfologia medieval de la ciutat vella de Barcelona", *Actes del III Congrés d'Història de Barcelona*, Barcelona, 1, 171-176.
- SALES CARBONELL, J. (2002), "Primers resultats de l'excavació d'un tram de muralla baix medieval de Barcelona localitzat a la Ronda de Sant Pau", *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya*, Sant Cugat del Vallès.
- SANTANACH, J. (2003), "L'anomenada 'vaixella de dol'", *Butlletí informatiu de ceràmica*, 78-79: 12-80, ACCDT, Barcelona
- SUAU LLEAL, Laura (2002), *Memòria de la intervenció a la Plaça de Catalunya: C/ Fontanella (Barcelona)*, Arxiu del "Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona", Barcelona, inèdit.
- SUBIRANAS I FÀBREGAS, C. (1988), *Memòria d'intervenció arqueològica a la plaça Ramelleres, Barri del Raval, Ciutat Vella*. Arxiu del "Servei d'Arqueologia Urbana de la Ciutat de Barcelona", Barcelona, inèdit.

ANNEXES

- **Repertori estratigràfic**
- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

REPERTORI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 101	
Sector: C/ Ramelleres 16-20		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ:	Paviment actual				
DESCRIPCIÓ:	Paviment de lloses amb preparació de formigó, de l'entrada de la finca. Potència de 10 cm.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	102-103		Es cobert per	
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 102	
Sector: C/ Ramelleres 16-20		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ:	Preparació del paviment				
DESCRIPCIÓ:	Format per formigó, maons i runa. Nivell en què es localitzen els serveis actuals de la finca. Potència de 50 cm.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	103		Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	104-105-106		Es cobert per	101
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 103	
Sector: C/ Ramelleres 16-20		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ:	Preparació del paviment				
DESCRIPCIÓ:	Format per formigó, maons i runa. Nivell en què es localitzen els serveis actuals de la finca. Potència de 15 cm				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a	102		Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	104-105-106		Es cobert per	101
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 104	
Sector: C/ Ramelleres 16-20		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ:	Estructura				
DESCRIPCIÓ:	Restes de l'antiga canalització de l'aigua feta en maons. Potència de 8 cm.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	105-106		Es cobert per	102-103
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 105	
Sector: C/ Ramelleres 16-20		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ:	Estrat				
DESCRIPCIÓ:	Nivell de sorres, maons i runa constructiva. Potència de 29 cm.				
MATERIAL DIRECTOR :					
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	106		Es cobert per	102-103-104
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 106	
Sector: C/ Ramelleres 16-20		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ:	Estrat				
DESCRIPCIÓ:	Nivell d'argiles vermelles amb presència de fragments de maons, carbons i taques de morter.				
MATERIAL DIRECTOR :	Material ceràmic				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a	107		Es cobert per	102-103-104-105
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica				UE : 107	
Sector: C/ Ramelleres 16-20		Fase:		Cronologia: Segle XX	
DEFINICIÓ:	Estrat				
DESCRIPCIÓ:	Nivell d'argiles vermelles més netes i compactes respecte a l'UE 106.				
MATERIAL DIRECTOR :	Material ceràmic				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a			Equivalent a	
	Rebleix a			Es reblert per	
	Cobreix a			Es cobert per	106
	Talla a			Tallat per	
	Es recolza a			Se li recolza	
	S'entrega a			Se li entrega	

INVENTARI DEL MATERIAL ARQUEOLÒGIC

Inventari del material arqueològic

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.		Tècn.	Pasta	Decoració		Acabats		Crono.	Observacions
				Fragm.	Tipus			Int.	Ext.	Int.	Ext.		
105		1	14002	VO	CSS	TO	AO						
105		1	14002	VO	OLL	TO	AO						
105		1	14003	VO	CSS	TO	AO		IN	VI	VI		
105		1	14003	NA	FIN	TO	AO			VI	VI		
105		1	14003	NA	FIN	TO	AO			VI			Nansa no vidrada
105		1	14003	VO	FIN	TO	AO			VI			Vidrat malmès
105		1	14003	VO	GIB	TO	AO			VI			
105		1	14003	VO	OLL	TO	AO			VI	VI		
105		2	14003	VO	OLL	TO	AO			VI			

Inventari del material arqueològic

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.		Tècn.	Pasta	Decoració		Acabats		Crono.	Observacions
				Fragm.	Tipus			Int.	Ext.	Int.	Ext.		
105		1	14003	VO	PAT	TO	AO			VI			
105		1	14003	SF	TAP	TO	AO				VI		Conserva tap agafador
105		1	14003	VO	TAP	TO	AO			VI	VI		
105		3	14003	VO	TAP	TO	AO	PI		VI			
105		1	14100	SF	FIN	TO	AO			VI	VI		
105		1	14125	PS	ESC	TO	AO	PI		VI	VI		De la figueta
106		19	14002	VO	CSS	TO	AO						Algunes conserva nanses
106		1	14002	FO	FIN	TO	AO						
106		5	14002	NA	FIN	TO	AO						

Inventari del material arqueològic

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.		Tècn.	Pasta	Decoració		Acabats		Crono.	Observacions
				Fragm.	Tipus			Int.	Ext.	Int.	Ext.		
106		5	14002	SF	FIN	TO	AO						
106		3	14002	VO	OLL	TO	AO						
106		1	14003	FO	BAC	TO	AO			VI			
106		2	14003	VO	CSS	TO	AO			VI			
106		2	14003	FO	FIN	TO	AO			VI			
106		2	14003	FO	FIN	TO	AO			VI			
106		3	14003	NA	FIN	TO	AO			VI	VI		
106		1	14003	NA	FIN	TO	AO			VI			
106		2	14003	SF	FIN	TO	AO			VI			

Inventari del material arqueològic

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.		Tècn.	Pasta	Decoració		Acabats		Crono.	Observacions
				Fragm.	Tipus			Int.	Ext.	Int.	Ext.		
106		1	14003	VO	FIN	TO	AO			VI			
106		2	14003	VO	GIB	TO	AO			VI			
106		3	14003	PS	GRE	TO	AO			VI			
106		3	14003	VO	OLL	TO	AO			VI			
106		1	14003	VO	OLL	TO	AO			VI			
106		1	14003	VO	PAT	TO	AO			VI			Presenta dos forats per ser enganxats
106		3	14003	VO	PAT	TO	AO			VI			
106		1	14003	FO	PDA	TO	AO			VI			
106		1	14003	SF	PDA	TO	AO			VI			

Inventari del material arqueològic

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.		Tècn.	Pasta	Decoració		Acabats		Crono.	Observacions
				Fragm.	Tipus			Int.	Ext.	Int.	Ext.		
106		11	14003	VO	TAP	TO	AO			VI	VI		
106		3	14003	VO	TAP	TO	AO			VI	VI		Conserva tap agafador
106		1	14102	SF	FIN	TO	AO	PI		VI	VI		
106		1	14209	PS	EOR	TO	AO	PI	PI	VI	VI		
106		2	14209	FO	FIN	TO	AO	PI	PI	VI	VI		
107		1	14002	AN	CSS	TO	AO						
107		1	14002	SF	CSS	TO	AO						
107		2	14002	VO	CSS	TO	AO						
107		1	14002	SF	FIN	TO	AO						

Inventari del material arqueològic

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.		Tècn.	Pasta	Decoració		Acabats		Crono.	Observacions
				Fragm.	Tipus			Int.	Ext.	Int.	Ext.		
107		3	14002	SF	FIN	TO	AO						
107		1	14002	VO	FIN	TO	AO						
107		4	14003	VO	CSS	TO	AO			VI			Vidrat molt malmès
107		1	14003	CR	FIN	TO	AO			VI	VI		Vidrat marró
107		3	14003	SF	FIN	TO	AO			VI	VI		Vidrat marró
107		2	14003	SF	FIN	TO	AO			VI			Vidrat verd
107		1	14003	SF	FIN	TO	AO			VI			Vidrat melat
107		1	14003	VO	GIB	TO	AO			VI			
107		1	14003	VO	PDA	TO	AO			VI			Vidrat molt malmès

Inventari del material arqueològic

U.E.	Núm.	Frag.	Class.	Def.	Tipus	Tècn.	Pasta	Decoració		Acabats		Crono.	Observacions
				Fragm.				Int.	Ext.	Int.	Ext.		
107		1	14003	VO	POA	TO	AO				VI		Vidrat a vora i coll
107		1	14003	SF	TAP	TO	AO			VI	VI		
107		1	14003	VO	TAP	TO	AO			VI	VI		
107		1	14005	SF	FIN	TO	AR						
107		1	14100	VO	PTL	TO	AO			VI			

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Foto 1: Inici del treball constructiu.

Foto 2: Detall del fossat d'ascensor al carrer Ramelleres núm 16-20.

Foto 3: Imatge de detall de les fonamentacions de les parets de l'edifici un cop rebaixat el fossat per a l'ascensor.

DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Escala 1:5.000

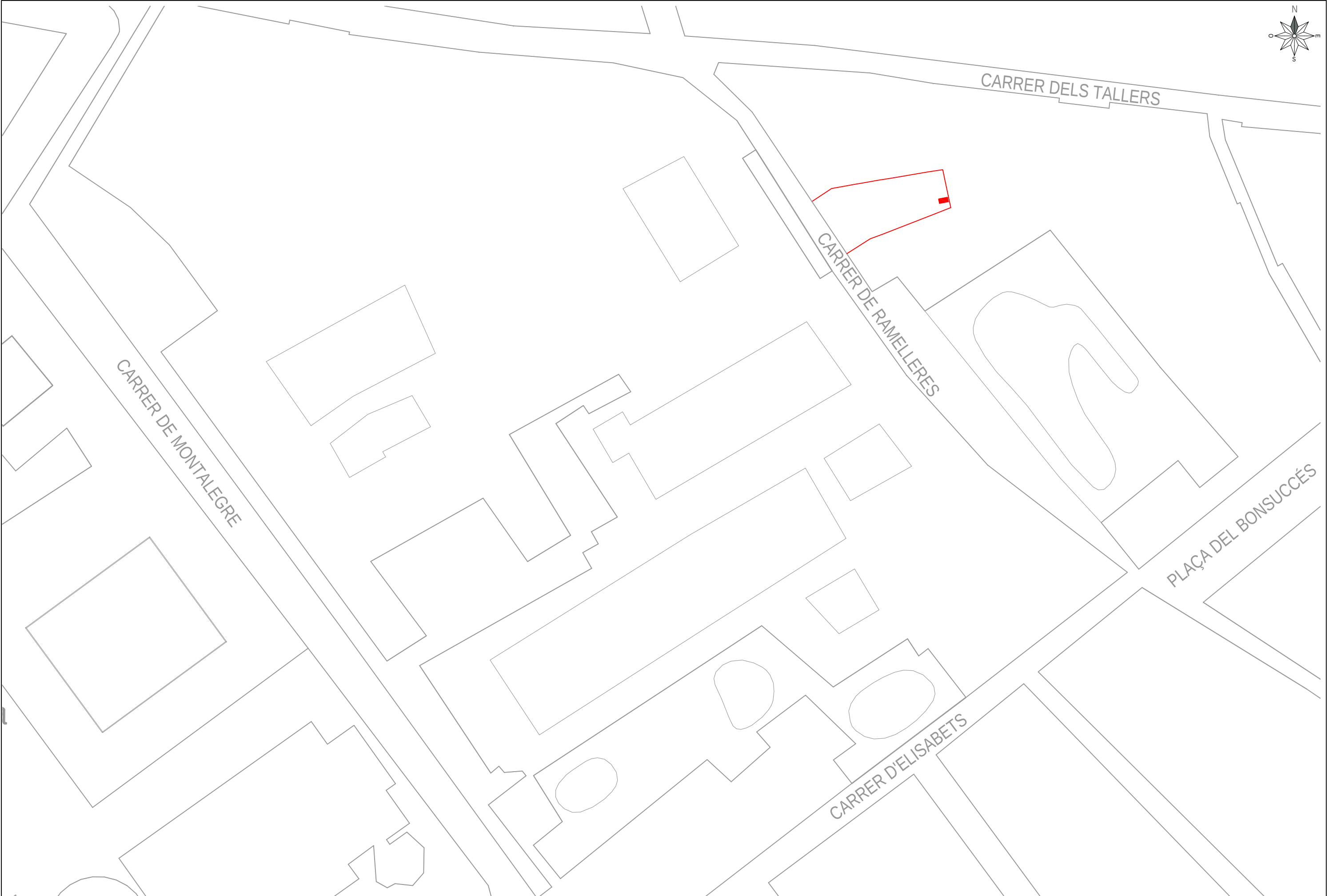

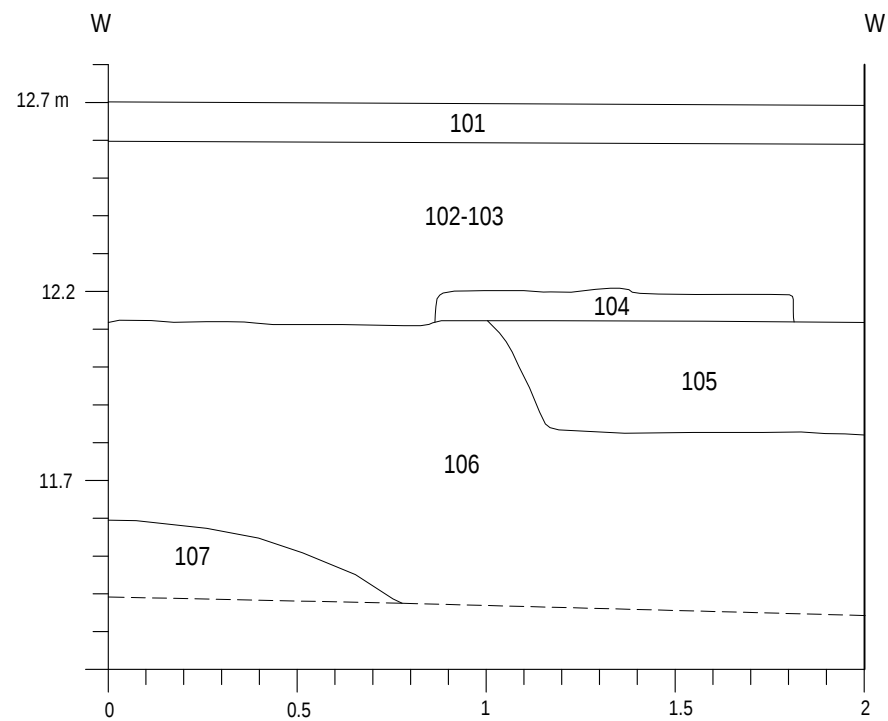
LOCALITZACIÓ GEOGRÀFICA

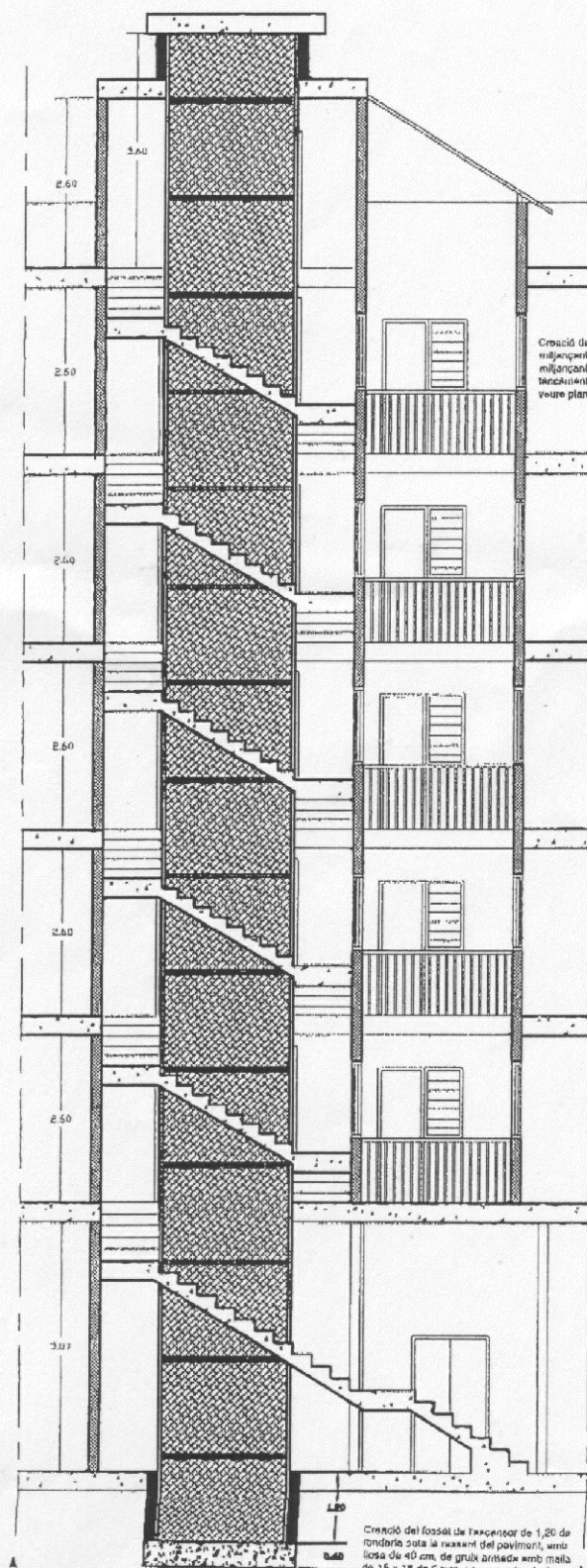
NOM DEL PROJECTE:	INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA AL CARRER RAMELLERES 16-20 Codi MHC B 142/04
MUNICIPI/S:	BARCELONA
COMARCA/QUES:	EL BARCELONÈS
PROVÍNCIA:	BARCELONA

DISSENY I ELABORACIÓ: ALEX MORENO, DAVID SOLER
BASE CARTOGRÀFICA: INSTITUT CARTOGRÀFIC DE CATALUNYA
PROJECCIÓ UTM FUS 31N AMB DATUM EUROPEU DE 1950 (PARÀMETRES ICC/UB)

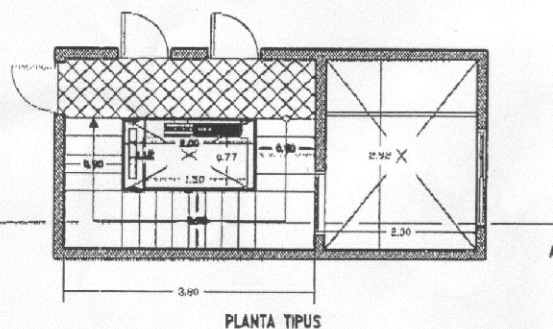

Creció de quartet de màquines de l'ascensor en la planta coberta de la fàbrica, millorant el nivell de seguretat de 7 cm. de gruix acabat amb rebassat, acabat a interior, aplicació de doble finestra de ventallació de 50 x 50 tipus BAS prefabricat, ús d'element a l'exterior. Formació de cobertes mitjançant laje fregada, acabada amb rebassat ceràmic tipus pedra.

Creció de l'estructura de l'ascensor mitjançant UPN-80 en es col·locarà al tancament de plaques 1.5 mm. de gruix, voreta planell nº 4.

Creció del fossat de tancament de 1,50 de profunditat sota la rambla del paviment, amb laja de 40 cm. de gruix armada amb malla de 15 x 15 de 6 mm, es va recol·locar la parella de la rambla del fossat fent servir amb goma de 15 cm. rebassat amb rebassat.

SUBMINISTRAMENT I MUNTATGE D'UN APARELL ELEVADOR

C/RAMALLERES N° 16-20
BARCELONA

SECCION Y PLANTA DE FOSO

ARQUITECTE TÈCNIC:

SIGAT EMPRESA INSTAL·LADORA

TITULAR:

XAVIER SANCHEZ MORAGAS
ARQ. TÈCNIC
COL·LACIAT 8.505

ASCENSORS ENINTER

EXCAVACIÓ:

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA A CARRER RAMELLERES 16-20, BARCELONA

Codi MHC: 142/04

Nº DE PLÀNOL:

04

MUSEU D'HISTÒRIA
DE LA CIUTAT
AJUNTAMENT DE BARCELONA

ARQUEÒLEG:

BERTHA DURÀ

NOM:

FIGURA 1 - PLANTA DEL PROJECTE DE L'OBRA

DATA:

GENER 2007

Ajuntament de Barcelona

Arxiu Administratiu
Bisbe Caçador, 4

Planta baja.

Propietario
Sra. D. Mariana Vilas
1862

Entrada principal

Escala de 1 por 50 : Palcos catalanes.

Juan Ochoa y Larrea

Barcelona 1.º Diciembre 1862.

EXCAVACIÓ:

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA REALITZADA A CARRER RAMELLERES 16-20, BARCELONA

Codi MHC: 142/04

Nº DE PLÀNOL:

05

MUSEU D'HISTÒRIA
DE LA CIUTAT
AJUNTAMENT DE BARCELONA

ARQUEÒLEG:

BERTHA DURÀ

NOM:

FIGURA 2 - PLANTA DEL PROJECTE DE CONSTRUCCIÓ
DE L'EDIFICI 1862

DATA:

GENER 2007